

[B] **DE MAN DIE MET DE HAPJES RONDGAAT.
"TIRZA" VAN ARNON GRUNBERG**

In november 2006 was Arnon Grunbergs nieuwe roman *Tirza* onderwerp van de leesclub, een rubriek in *NRC Handelsblad* waarin gediscussieerd wordt over recente literatuur. Schrijfster Annelies Verbeke had het boek met bewonderende afgunst gelezen en noemde *Tirza* "een roman die elke schrijver had willen schrijven". Daartegenover stond criticus Arnold Heumakers. Volgens hem zit *Tirza* inderdaad "veel beter in elkaar" dan Grunbergs vorige boeken, maar de roman heeft in zijn ogen ook iets "demonstratiefs en eendimensionaals". Daarom is *Tirza* geen boek dat "in elk opzicht noodzakelijk" is. Dat het dan ook een slecht boek zou zijn, beweert Heumakers nergens. Wel plaatst hij zich met zijn stuk buiten de *communis opinio* van de kritiek, die Grunbergs nieuwste vanaf de publicatie bijna unisono prees. Een bloemlezing:

Arjen Fortuin, recensent voor *NRC Handelsblad*, vindt Jörgen Hofmeester, het hoofdpersonage in *Tirza*, "Grunbergs meest geloofwaardige personage tot nu toe". *Tirza* is zijns inziens "de eerste roman waarin Grunberg zijn personages al het werk laat doen". Arjan Peters heeft het in *de Volkskrant* over "een verwoestend melodrama" en "een schouwspel waar je de mond van openvalt". Max Pam (*HP/De Tijd*) houdt het op "een knap boek". Volgens Matthijs de Ridder in *De Standaard* zou *Tirza* "wel eens dé roman over de Lage Landen van na elf september 2001 kunnen zijn". En in *De Morgen* heeft Bert Bultinck het over "een van de beste Nederlandstalige romans van 2006".

Is Heumakers dan een muggenzifter? Of zijn alle overige critici toch te snel geweest in hun oordeel? Feit is dat deze laatsten allesbehalve ongelijk hebben in hun lofzang op de roman. *Tirza* is een erg meeslepend boek, voor het overgrote deel messcherp en glashelder geschreven en het heeft een even verrassende als verwoestende apotheose. Jörgen Hofmeester is een uitgerangeerde redacteur vertaalde fictie. De uitgeverij wil hem ontslaan, maar hij is te oud om ontslagen te kunnen worden, dus blijft ze hem maar doorbetalen tot aan zijn pensioen. Omdat hij een eer heeft hoog te houden, want zo iemand is Hofmeester, vertelt hij thuis niets van zijn ontslag. Elke ochtend gaat hij gewoon de deur uit, maar in plaats van

naar zijn werk, gaat hij rondhangen op Schiphol. Doen alsof hij daar wacht op iemand.

En 's avonds keert hij gewoon terug naar huis.

We treffen Hofmeester aan het begin van het boek in de keuken van zijn huis in de chique Van Eeghenstraat aan het Vondelpark in Amsterdam — Hofmeester woont "op stand", en zo hoort het volgens hem ook. Hij snijdt tonijn voor de sushi bij het afscheidsfeestje van zijn jongste dochter Tirza. (De oudste dochter Ibi is al lang het huis uit.) Tirza heeft net haar middelbare school afgemaakt — hoge cijfers, en dat kon ook niet anders, want volgens Hofmeester is Tirza "hoog-hoogbegaafd" — en ze vertrekt de volgende dag met haar vriendje op reis naar Namibië. Enkele dagen voor het feestje is Hofmeesters vrouw plots weer in zijn leven gekomen. Een paar jaar eerder heeft ze hem verlaten voor een oude jeugdvriend met een woonboot, maar die relatie is spaak gelopen. Ze keert dus maar terug naar Hofmeester, omdat ze weet dat hij haar niet zal wegsturen. En ze krijgt gelijk.

De laatste jaren heeft Hofmeester dus de hele tijd alleen gewoond met Tirza. Zijn band met zijn jongste dochter is heel innig, en dat is wederzijds. Toch legt Hofmeester zoveel druk op zijn "zonnekoningin" om de mooiste en de beste te blijven, dat ze anorexia krijgt. Maar ze komt haar ziekte weer te boven. En omdat hij niemand anders heeft, blijft Hofmeester zijn jongste dochter verafgoden. Op het moment dat er iemand anders tussen hem en Tirza in komt te staan: haar Marokkaanse vriendje Choukri, besefte Hofmeester dat hij "verloren heeft". Alsof dat nog niet erg genoeg is, lijkt Choukri ook nog eens op Mohammed Atta, een van de vliegtuigkapers op 9/11. Hij is mede verantwoordelijk voor de daling van de wereldeconomie in die jaren, waardoor Hofmeester de waarde van zijn zorgvuldig bijeen gespeculeerde aandelenfondsen tot nul herleid zag. Als hij getuige is van een stevig partijtje seks tussen Choukri en Tirza, begeeft hij het, de stoppen slaan door. "Het beest" breekt door de beschaving heen.

Grunberg brengt het verhaal van Tirza uitzonderlijk goed. De compositie is erg strak. Goedgekozen observaties en taferelen wijzen vooruit naar de tragedie die zich zal afspelen. Het moment waarop de bom barst, wordt uit beeld gehouden en pas achteraf en indirect weergegeven, in Hofmeesters eigen woorden. Van Hofmeester heeft Grunberg een

bijzonder tragisch personage gemaakt dat je tot het einde in zijn ban houdt. De sarcastische dialogen die zijn vrouw met hem voert, zijn heerlijk pijnlijk — genre *Who's afraid of Virginia Woolf?* — en behoren tot de hoogtepunten van het boek. Hofmeesters relatie met Tirza, die langs de grenzen van het welvoeglijke scheert, maar er toch nooit overgaat, maakt het verhaal psychologisch complex en erg fascinerend. Uiteindelijk is zijn liefde voor haar een daad van egoïsme: Hofmeester heeft het tot zijn levenstaak gemaakt te zorgen voor zijn jongste dochter en zij mag hem die taak niet afnemen. Alleen als hij een taak heeft, kan hij functioneren. Op feestjes is hij de man die met de hapjes rondgaat. Zonder taak is een leven leeg en overbodig en overbodigheid is, in Hofmeesters logica, "een schande".

Die uitgesproken utilitaire logica maakt Hofmeester tot een uitvergrote versie van de hedendaagse westerling. Hij bekijkt de wereld heel sterk vanuit zijn individuele, in feite egoïstische perspectief en hecht alleen belang aan geld, succes en winst. De wereld moet draaien zoals hij wil dat die draait, en als dat niet het geval is, kan hij zich daar niet mee verzoenen. Hij heeft geen grammetje empathie in zijn lijf. Wat telt in die wereld, is een succesvol en geslaagd leven te leiden, en dat ook zo aan andere mensen te kunnen tonen. Als je iets onderneemt, dan moet dat altijd tot een zichtbaar resultaat leiden: "ambities moeten ergens in uitmonden". De schijn moet hoe dan ook opgehouden worden. Toch haait "het beest" het uiteindelijk van de schijn. Dat beest is de vernedering: "Het genot zit in de vernedering. En de bevrijding is het kwijt-raken van onze ziekte, het genezen van die ziekte, van onze aids: het humanisme."

Hofmeesters antihumanisme en sociaal darwinisme maakt *Tirza* bijwijlen tot een Houellebecqiaans boek. Maar daardoor lijdt het ook aan dezelfde kwalen waaraan Houellebecq's romans lijden. Want hoe spannend en aangrijpend Hofmeesters verhaal ook is, hoe raak geschreven en hoe scherp geanalyseerd ook, de boodschap van het boek, die kennen we onderhand al wel. Die boodschap luidt dat het uiteindelijk de drift en de *Wille zur Macht* zijn die het leven bepalen. Daarom noemt Heumakers — hij heeft dus wel degelijk gelijk — de metamorfose van Hofmeester tot een monsterachtige moorde-

naar "een teleurstelling". Die metamorfose ligt dan wel helemaal in de logica van het verhaal (ook al komt ze door de compositie relatief onverwacht), het leven zelf volgt niet zo'n rechtlijnige logica. Marc Reugebrink heeft hierover een pertinente opmerking gemaakt op zijn weblog: "Wie werkelijk in de huid van een hoofdpersoon als Jörgen Hofmeester kruipt (en daar is méér voor nodig dan Grunberg hier uit de kast heeft gehaald), ontspoot niet zo rechtlijnig als dit personage doet, lijkt me."

Het is in deze discussie interessant *Tirza* eens te leggen naast *American Pastoral*, de roman waarmee de Amerikaanse schrijver en eeuwige Nobelprijskandidaat Philip Roth in 1998 de Pulitzer Prize voor fictie won. Beide boeken beschrijven een leven, maar ze doen dat op een heel andere manier. Roth reconstrueert door de ogen van een personage (zijn alter ego Nathan Zuckerman) een ander personage. We krijgen een hypothetische reconstructie te lezen van hoe het leven van Zuckermans oude schoolvriend Seymour Levov — over hem gaat het — eruit zou kunnen gezien hebben. Twijfels, vermoedens, onzekerheden spelen mee. Niet zo bij Grunberg, die als verteller zelf de touwtjes in de hand houdt en die met grote stelligheid de enige echte loop van Hofmeesters leven regisseert, tot aan de "verrassende" ontsporing toe.

Het leven dat Roth beschrijft, ontspoot niet. Het is een aaneenschakeling van toevalligheden, evoluties die geen duidelijke logica volgen, onvoorspelbare ontmoetingen. Daardoor, en door de twijfels en de gissingen van Zuckerman omtrent het leven van Levov, is *American Pastoral* zoveel rijker, complexer, *levensechter* dan *Tirza*. Zoals we nooit volledig de ware toedracht zullen kennen van het leven, zelfs niet van dat van onszelf of onze directe naasten, zo zullen we nooit de ware toedracht van Levovs leven kennen, suggereert Roth. In een andere roman, *The Human Stain*, verwoordde hij het als volgt: "There is no end to what is not known."

Grunberg beschrijft het leven van Hofmeester alsof het in al zijn aspecten kraakhelder en kenbaar is. Is *Tirza* daarom een *slecht* boek? In geen geval. *Tirza* is inderdaad een "eendimensionale" (Heumakers) en rechtlijnige, maar ook een uitmuntende roman. Alleen toont de vergelijking met Roth dat *Tirza* een rijker, complexer, *levensechter* boek had

kunnen zijn — een “noodzakelijker” boek dus. Een derde AKO-prijs zit er dus wel in voor Grunberg. Maar een Pulitzer Prize is nog wat anders.

BART VAN DER STRAETEN

ARNON GRUNBERG, *Tirza*, Nijgh & Van Ditmar, Amsterdam, 2006, 430 p.

Secundaire literatuur

BERT BULTINCK, “De humanistische waarden zijn papieren tijgers”. Gesprek met Arnon Grunberg”, in: *De Morgen*, 27 september 2006.

ARJEN FORTUIN, “Wie is die man die de tonijn snijdt?”, in: *NRC Handelsblad*, 22 september 2006.

ARNOLD HEUMAKERS, “Niet elk boek van een maniak is noodzakelijk”, in: *NRC Handelsblad*, 10 november 2006.

MAX PAM, “Sprankelende slapstick”, in: *HP/De Tijd*, 29 september 2006.

ARJAN PETERS, “Eclips van een overtollig mens”, in: *de Volkskrant*, 22 september 2006.

MARC REUGEBRINK, “Even verzoening”, bericht gepost op 14 november 2006, <http://reugebrink.skynetblogs.be>.

MATTHIJS DE RIDDER, “Mohammed Atta!”, in: *De Standaard*, 22 september 2006.

ANNELIES VERBEKE, “Dit is een roman die elke schrijver had willen schrijven”, in: *NRC Handelsblad*, 10 november 2006.

1

iek,
k

1
s

olijft
er
arde”

s
:en
lief-
ht
en
et

cen,
1-
cia-

ter-
n-
a

es

ei
f
,
n